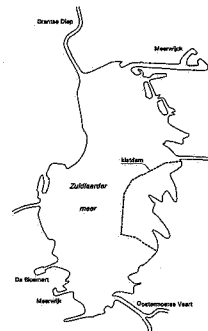

Troebel water in een verstoorde kringloop

Indammen deel Zuidlaardermeer

Het water van het Zuidlaardermeer is troebel. Al jaren. De bodem is zelfs op ondiepe plaatsen niet meer zichtbaar. Alleen nog wat oudere mensen herinneren zich hoe het vroeger was: een meer met helder water, veel water- en oeverplanten en een grote variatie aan waterdieren. Een project gericht op ecologisch herstel moet er de komende jaren toe leiden dat het meer zijn oorspronkelijke natuurwaarden terugkrijgt. De aanleg van een kistdam is een belangrijke aanzet daartoe.

Jeannette Santing

De afgelopen maanden is aan de oostzijde van het Zuidlaardermeer bij De Groeve een gebied van 75 hectare water afgescheiden van het in totaal 600 hectare tellende meer. Over een lengte van enkele honderden meters steken twee rijen palen op een onderlinge afstand van één meter zo'n 60 centimeter boven het water uit. Het is het zichtbare deel van de kistdam die bestaat uit een constructie van palen, schotten en kunststofdoek opgevuld met zand. Na de zomer is de dam van 2,5 kilometer lengte gereed en hebben beroepsvissers alle brasems uit het dan ontstane compartiment gevangen.

Verstoorde kringloop

Brasems zijn mede-veroorzakers van de vertroebeling. Er zijn meer oorzaken. Waterplanten zoals fonteinkruid en kranswier, en vissen zoals snoek en baars hebben het in de jaren zestig en zeventig moeten afleggen tegen fosfaten, ofwel meststoffen, die in

steeds grotere hoeveelheden in het water terecht kwamen. Fosfaten zijn bij uitstek de voedingsstoffen voor algen, en al snel werd het water groen gekleurd. Daardoor kwam er minder licht op de bodem, verdwenen de waterplanten en kreeg de roofvis het steeds moeilijker om zich in stand te houden. De snoek heeft helder water nodig om zijn prooi te vinden en te verschalken, en waterplanten om zich te kunnen voortplanten. Het leven van de prooivissen brasem en blankvoorn werd niet meer bedreigd met als gevolg een sterke toename van deze soorten. Het voedsel van de jonge brasem en blankvoorn bestaat uit watervlooiën die op hun beurt weer leven van algen. In dit systeem ontstaat een ongebreidelde groei van groenmakende algen. Daar komt nog bij dat de oudere brasem op zoek naar voedsel de bodem grondig omwoelt waardoor de laatste waterplanten los raken en het bodemslib opdarrelt. Bovendien heeft de wind meer vat op een onbegroeide bodem. Het resul-

taat van deze verstoorde kringloop laat zich raden: troebel en nog eens troebel water.

Aanvullende maatregelen

Het Zuidlaardermeer is in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) aangeduid als een kerngebied. Dergelijke gebieden, met de bijbehorende verbindingszones, moeten een landelijk samenhangend netwerk van duurzame ecosystemen gaan vormen. In aansluiting op dit rijksbeleid heeft het onlangs vastgestelde Waterhuishoudingsplan Groningen een specifiek ecologische functie toegekend aan het Zuidlaardermeer. De normdoelstellingen voor deze functie zijn helder water en een evenwichtige toestand van waterflora en -fauna. Naast deze plannen op verschillende niveaus zijn ook concrete maatregelen tot stand gekomen. Zo is de aanvoer van huishoudelijk afvalwater en meststoffen in de afgelopen jaren drastisch verminderd. Het Zuiveringschap Drenthe heeft begin

Kistdam in het Zuidlaardermeer, foto Arend Wierenga.

jaren negentig een extra voorziening in de rioolwaterzuivering van Gieten en Zuidlaren aangebracht om de hoeveelheid fosfaat te verminderen. Daarnaast is voor de aanvoer van gebiedsvreemd water vanuit het IJsselmeer naar de Veenkoloniën een omleidingsroute gegraven, het nieuwe kanaal van Veenendam naar Musselkanaal. Ook het water uit de bovenstroomse landbouwgebieden langs de Hunze bevat minder meststoffen door aangescherpt rijksbeleid.

Deze maatregelen helpen, maar te weinig om op afzienbare termijn opnieuw helder water te verkrijgen. Er moet meer gebeuren; zonder aanvullende maatregelen duurt het misschien wel dertig jaar om volledig ecologisch herstel te bereiken.

In 1993 hebben het Zuiveringschap Drenthe en de Dienst Zuiveringsbeheer van de provincie Groningen een experiment uitgevoerd om veranderingen in de visstand te bewerkstelligen. Een proefopstelling in dat jaar heeft geleerd dat wanneer de witvis (brasem, blankvoorn) wordt weggevangen het water binnen een paar weken zo helder is dat de bodem weer zichtbaar wordt. Watervlooiën en waterplanten gedijen en herstel van de roofvisstand door het aanleggen van paai- en opgroeiplaatsen voor snoek is mogelijk. De visstand kan evenwichtig worden opgebouwd, zodanig dat die zichzelf in evenwicht houdt.

Ecologisch herstel

Het Zuidlaardermeer moet als een proefgebied worden gezien. Eerst wordt nu de kist-

dam aangelegd en de witvis verwijderd, vervolgens worden paai- en opgroeiplaatsen voor snoeken ingericht. En als de resultaten in de komende jaren gunstig zijn, kan het gehele Zuidlaardermeer in het jaar 2000 worden aangepakt. Het beoogde eindresultaat, een Zuidlaardermeer in de toestand van vóór de jaren zestig, zal echter nog ruime tijd en inspanning vergen.

Medewerking betrokkenen

Bij de uitvoering zijn velen betrokken. Overleg met verschillende eigenaren, organisaties, instanties, verenigingen en overheden is essentieel. Bij de constructie van de dam was bijvoorbeeld ook overleg nodig met personen die vis- en jachtrecht in het compartiment hebben en met diverse belangengroepen. Voor de aanleg van de dam hebben de gemeenten Zuidlaren en Hoogezand-Sappemeer bouwvergunningen verleend. De eigenaren van het Zuidlaardermeer (Stichting Het Groninger Landschap en Boer- en Markte Midlaren) hebben toestemming verleend. De vergunning op grond van het Kanalenreglement provincie Groningen is afgegeven en het Waterschap Hunze en Aa heeft een ontheffing verleend.

Afvissen

Op twee plaatsen zal een doorlaat in de dam er voor zorgen dat het water vrij in en uit kan stromen. De vis wordt met een sterk gaas tegengehouden. De dam wordt bekand en tekstborden zullen de bedoeling ervan verklaren. Tegen het einde van dit jaar kan worden

begonnen met het afvissen van de naar schatting 30.000 kilo brasem. Dit gebeurt door het Ingenieursbureau Witteveen & Bos uit Deventer en de beroepsvisser Mans Vos. Een uitgebreid meetprogramma volgt de ontwikkelingen in het compartiment. Er wordt gekeken naar de concentratie en soorten algen en watervlooiën, de groei van waterplanten, de chemische samenstelling van het water en de verandering in de samenstelling van de visstand. Bij het ecologisch herstel vormt de snoek een onontbeerlijke schakel. Daarom worden in het voorjaar van 1996 snoekjes uitgezet. Er wordt gewerkt aan een kunstmatig vloedmoeras, bedoeld als paai- en opgroeiplaats.

Moerasonwikkeling

De inrichting als proefgebied van een klein vloedmoeras van zeven hectare op de oever bij het compartiment wordt overwogen. Hierover zijn gesprekken gaande tussen projectmedewerkers en de Stichting Het Groninger Landschap. Voor mogelijkheden in andere gebieden is ook overleg met Het Drentse Landschap en de waterleidingbedrijven WAPROG en WMD. Natuurontwikkelingsbelangen kunnen in dit geval samengaan met belangen van drinkwaterbedrijven. De oorspronkelijke (grond)waterhuishouding wordt door moerasonwikkeling in het Hunzegebied namelijk in vergaande mate hersteld. Het zou kunnen betekenen dat het plan tot ecologisch herstel wellicht onderdeel gaat uitmaken van een veel groter gezamenlijk natuurontwikkelingsplan 'Hunzedal-Zuidlaardermeer'.

Hoe de ontwikkelingen gaan verlopen is nog niet aan te geven. Wel is duidelijk dat de inrichting van paai- en opgroei gebieden voor snoek niet los gezien kan worden van de planvorming voor de rest van het gebied. In de komende vijf jaren moet de situatie in het compartiment zich hersteld hebben. Onderzoek moet uitwijzen of alle maatregelen werken.

Als het project slaagt is er een uitgangspositie ontstaan om het totale Zuidlaardermeer ecologisch te herstellen. Nb